הגמרא מביאה תירוץ נוסף על הסתירה בין הברייתות בשיטת רבי יהודה: **רַב פָּפָּא אָמַר**, באמת סובר רבי יהודה שאין חיוב מלקות באופן שלא בעל, **וּמַאי** 'אם **בָּעַל לוֹקֶה**' דְּקָתָנֵי **הָתָם** – בברייתא השניה, אין הכוונה למלקות הגוף אלא לענוש **מָמוֹן**, ו'לוקה' הוא מלשון עונש. וזהו כדברי רבי יהודה בברייתא הראשונה, שמשלם מאה סלע רק אם בעל, ולוקה אף כשלא בעל.

שואלת הגמרא: **וְקָרֵי לֵיהּ** – וכי יתכן שהתנא קורא **לְתַשְׁלוּמֵי מָמוֹן** בשם **'מַלְקוּת'**. משיבה הגמרא: **אִין** – כן, ומצינו לשון זו במקומות נוספים, **וְהָא** (**תנן**) [**תַּנְיָא**] – וכך שנינו בברייתא, בענין מי שאמר 'ערכי עלי', שצריך לתת לבדק הבית את ערך עצמו, לפי מה שקצבה התורה לכל גיל לזכר ולנקבה, **הָאוֹמֵר חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי, נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לוֹקֶה וְנוֹתֵן עֶרְךְּ שָׁלֵם**, ולכאורה קשה, **לוֹקֶה אַמַּאי** – מה הטעם להענישו במלקות, והרי לא עבר כל איסור, **וְאָמַר רַב פָּפָּא**, שכוונת רבי יוסי שאדם זה 'לוֹקֶה' **בְּתַשְׁלוּם עֶרְךְּ שָׁלֵם**, הרי שמשתמשים התנאים בלשון מלקות לענין תשלומי ממון.

אגב כך שהובאה כאן ברייתא זו, מבררת הגמרא את שיטת רבי יוסי. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** שמחייבו רבי יוסי בערך שלם, והרי לא נדר אלא חצי. מבארת הגמרא: **גְּזֵירָה** – גזרו חכמים באופן שאמר 'חֲצִי עֶרְכּוֹ', **אֲטוּ** – משום מקום שאמר 'עֶרְךְּ חֶצְיוֹ', **וְהָאוֹמֵר 'עֶרְךְּ חֶצְיוֹ' עָלַי** לשלם מעיקר הדין ערך שלם, כיון דִּכְתִיב **לַיהוה אֵרֶךְ שַׁלֶּמָה תְּלוּיָה בּוֹ**, כלומר, בכל חצי מגוף האדם יש אברים שהנשמה תלויה בהם ואי אפשר לחיות בלעדיהם, והמעריך אבר שהנשמה תלויה בו, כגון האומר 'ערך ראשי עלי', משלם ערך שלם, שכיון שאינו יכול לחיות בלעדיו, הרי זה כאילו אמר ערך כולי עלי. ובדי שלא יטעו בין 'ערך חצייי' לבין 'חצי ערכי' אמר רבי יוסי שלעולם משלם ערך שלם.

* * *

הגמרא מביאה ברייתות המבארות את המקור לחיובי מוציא שם רע בממון ומלקות: נאמר בתורה בפרשת מוציא שם רע (דברים כב יח–יט) 'וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ, וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו'. **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר בפסוק **'וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ'**, **זֶה** עונש **מָמוֹן**, שעל הבעל לשלם קנס מאה סלעים, ומה שנאמר **'וְיִסְּרוּ אֹתוֹ'**, **זֶה** עונש **מַלְקוּת**.

שואלת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר שאמרה הברייתא ש**'וְעָנְשׁוּ'** זֶה עונש **מָמוֹן**, משום **דִּכְתִיב** בהמשך הפסוק **'וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה'**, **אֶלָּא** מה שאמרה הברייתא ש**'וְיִסְּרוּ'** זֶה **מַלְקוּת**, **מְנָלָן**, שמא הכוונה להכאה בעלמא או לתוכחת דברים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לָמַדְנוּ** בגזירה שוה **'יִסּוּר'** שנאמר במוציא שם רע, **מִ'יִּסְּרוּ'** שנאמר לגבי בן סורר ומורה, שנאמר (דברים כא יח) 'אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ, וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם', וכן יש ללמוד **'יִסּוּר'** האמור בבן סורר ומורה **מִ'בֵּן'** האמור בו, שנאמר (שם) 'כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה', **וּ'בֵּן'** זה למדנו **מִ'בֵּן'** האמור בפרשת מלקות, שנאמר (שם כה ב) **'וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע'**, וכמו שבפרשת בן סורר ומורה כתוב 'ויסרו' וגם 'בן', כך בפרשת מוציא שם רע שכתוב בה 'ויסרו', הרי זה כאילו נאמר בה אף 'בן', ולומדים 'בֵּן' [שכאילו נכתב במוציא שם רע] **מִ'בֵּן'** שכתוב במלקות, להוכיח ש'ויסרו' פירושו מלקות.

מבררת הגמרא: הרי כלל בידינו שלא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר, ואם כן **אַזְהָרָה לְמוֹצִיא שֵׁם רַע מְנָלָן** – היכן נאמר איסור זה, שמחמת כן הוא לוקה. משיבה הגמרא: **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר**, אזהרתו היא **מִמה** שנאמר (ויקרא יט טז) **'לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ'**. **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר**, אזהרתו היא **מִ'וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע'** (דברים כג י), וכוונת הפסוק היא להשמר מכל דיבור רע, ולשון 'השמר' נחשבת כלאו.

הגמרא מבארת מדוע כל אחד מהאמוראים מיאן בדרשתו של חבירו. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר** שאזהרת מוציא שם רע נלמדת **מַהַאי** – מהפסוק **'וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע'**. משיבה הגמרא: הפסוק **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ** – נצרך **לְכִדְרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר**, שדרש כך, **'וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע'**, **מִכָּאן אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר**, **אַל יְהַרְהֵר אָדָם בַּיּוֹם הרהורי עבירה, וְיָבֹא** מתוך כך **לִידֵי טוּמְאָה בַּלַּיְלָה**, שהרי נאמר בפסוק שאחריו (שם יא) 'כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה לָיְלָה'. ממשיבה הגמרא ומבארת: **וְרַבִּי נָתָן, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר** שהאיסור להוציא שם רע נלמד **מַהַאי** – מהפסוק 'לֹא תֵלֵךְ רָכִיל'. משיבה הגמרא: הפסוק **הַהוּא** נאמר **כַּאֲשֶׁר הָרָה לְבֵית דִּין, שֶׁלֹּא יֹאמַר** הדיין **רַבִּי לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה**, אלא ינהג עם שניהם בשוה, ו'רָכִיל' הוא כאילו נאמר 'רך לי תהיה'.

* * *

הגמרא מביאה את המשך הברייתא, המבארת את אופן הבאת העדים על ידי הבעל, שבזה חייבה התורה את המוציא שם רע: אם המוציא שם רע **לֹא אָמַר לָעֵדִים בּוֹאוּ וַהֲעִידוּנִי שאשתי זינתה, וְהֵן מְעִידִים אוֹתוֹ מֵאֲלֵיהֶן** – מעצמם, ואחר כך הוזמו, **הוּא** – הבעל **אֵינוֹ לוֹקֶה, וְאֵינוֹ נוֹתֵן מֵאָה סְלָעִים**, שהרי לא הוציא עליה שם רע. אבל **הִיא** – האשה עצמה **וְכֵן זוֹמְמֶיהָ** – העדים שהעידו שזינתה והוזמו, **מַקְדִּימִין** – משכימים בבוקר **לְהֵבִיאָם לְבֵית הַסְּקִילָה**.

תמהה הגמרא: **הִיא וְזוֹמְמֶיהָ סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שגם האשה וגם העדים נסקלים, והרי אם עדותם אמת רק היא נסקלת, ואם הוזמו רק הם נענשים. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אוֹ שהיא** נהרגת, והיינו כשלא הוזמו, **אוֹ שׁוֹמְמֶיהָ** נהרגים **וּמַקְדִּימִין לְבֵית הַסְּקִילָה**, אם הוזמו.

* * *

הגמרא מבררת האם חיוב מוציא שם רע הוא רק כששילם ממון לעדים. התבאר בברייתא לעיל שאם הבעל לא הביא את העדים, אינו לוקה ואינו משלם. מדייקת הגמרא: **מַתְנִי'** שהבעל פטור מעונש הוא משום **דְּלֹא אָמַר לְהוּ** – לעדים, שיבואו ויעידוהו, **הָא** – אבל אם **אָמַר לְהוּ** שיעידו, **אַף עַל גַּב דְּלֹא אַגְּרִינְהוּ** – אף שלא שילם להם שכר על כך, לוקה ומשלם. וזהו **לְאַפּוֹקֵי** – להוציא ולמעט מִשיטתו **דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, המוציא שם רע **אֵינוֹ חַיָּיב** מלקות וקנס, **עַד שֶׁיִּשְׁכּוֹר עֵדִים** שיעידו שקר ששתו זינתה.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** שחיוב הבעל הוא רק אם שילם שכר לעדים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָתְיָא** 'שִׁימָה' – דין זה נלמד בגזירה שוה של הלשון 'שימה' האמורה כאן, לגבי מוציא שם רע, ונאמרה גם לגבי ריבית, **כְּתִיב הָכָא** (דברים כג יד) 'וְשָׂם לְךָ עֲלִילֹת דְּבָרִים', **וּכְתִיב הָתָם**, לגבי ריבית, **'לֹא תָשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ'** (שמות כב כד), **מָה** 'שִׂימָה' האמורה **לְהַלָּן**, בריבית, היינו **מָמוֹן**, שהמלוה נוטל מהלוה תוספת ממון, **אַף** 'שִׂימָה' האמורה **כָּאן**, במוציא שם רע, הכוונה **לְמָמוֹן**, ששילם הבעל ממון לעדי השקר. **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְכֵן תָּנֵי** [–וכך שנה] **רַב יוֹסֵף צִידוֹנִי** ברייתא זו שנשנתה **בְּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אָתְיָא** – דבר זה נלמד בגזירה שוה **'שִׂימָה' 'שִׂימָה'**, שאין הבעל חייב עד שישכור עדי שקר.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בשיטת רבי יהודה, שחיוב הבעל הוא רק אם שכר עדי שקר: **בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, שָׂכָרָן בְּקַרְקַע** – אם הבעל שכר את עדי השקר תמורת קרקע ולא תמורת כסף, **מַהוּ** – האם יענש הבעל כאשר נמצאו זוממים, האם כיון שדין זה נלמד מריבית, ואין איסור ריבית בהלואת קרקע, אף מוציא שם רע אינו נענש אלא כאשר שכר העדים בכסף או מטלטלין. או שהלימוד מריבית הוא שכשם ששם יש תשלום ממון, כך במוציא שם רע מדובר ששילם לעדים ממון, ואף קרקע בכלל ממון. עוד הסתפק רבי ירמיה: אם הבעל שכר את שני העדים יחד **בְּפָרוּטָה**, שאין בו איסור ריבית, **מַהוּ**. ואם תרצה לפשוט שבפחות משוה פרוטה ודאי אין זה נחשב לממון, יש להסתפק אם שכר את **שְׁנֵיהֶם** כאחד **בְּפָרוּטָה**, ונמצא שהבעל שילם פרוטה על שכירות זו, אך כל אחד מהם קיבל פחות משוה פרוטה, **מַהוּ**.

המשך בעמוד רכה

* * *

הגמרא מביאה כמה ספיקות בענין מוציא שם רע: **בָּעֵי רַב אַשֵּׁי**, הנושא אשה וגירשה וחזר ונשאה, ולאחר מכן הוֹצִיא **שֵׁם רָע עַל הַנִּישׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים** – טען שאשתו זינתה בעודה ארוסה קודם הנישואין הראשונים, ואז לא מצא לה בתולים, **מַהוּ**, האם הוא לוקה ומשלם מאה כסף. עוד הסתפק רב אשי: הנושא אשה ומת ללא בנים, ואחיו יבם את אשתו, והוציא שם רע **עַל נְשׂוֹאֵי אָחִיו** – טוען שיבמתו זינתה בעודה ארוסה לאחיו המת קודם שנישאה לו, ואחיו לא מצא לה בתולים, **מַהוּ**.

אומרת הגמרא: **פְּשׁוֹט מֵיהָא חָדָא** – ניתן לפשוט לפחות אחד מהספיקות מהברייתא דלהלן, **דְּתָנֵי רַבִּי יוֹנָה**, נאמר בתורה בפרשת מוציא שם רע (דברים כב טז) **'אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה'**, ודורשים **'לָזֶה'**, **וְלֹא לְיָבָם**, שהרי רק לגבי הבעל הראשון יכול האב לומר שהוא נתנה לאיש זה, אך אינו יכול לומר כן לגבי היבם, שלא האב הוא שנתנה ליבם אלא התורה ציותה שתינשא ליבם.

* * *

בגמרא לעיל (מה:) הוזכרה מחלוקת רבי אליעזר בן יעקב וחכמים, האם המוציא שם רע על אשתו קודם שבא עליה, נענש במלקות ומאה כסף. מבררת הגמרא: **מַאי רַבָּנָן וּמַאי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב**, כלומר, היכן נשנתה מחלוקתם. מבארת הגמרא: **דְּתַנְיָא** בברייתא, **כֵּיצַד** היא **הוֹצָאַת שֵׁם רָע** שנאמרה בתורה, שאם הדבר אמת נסקלת הנערה, ואם הדבר שקר נענש הבעל במלקות וקנס, **בָּא הבעל לְבֵית דִּין וְאָמַר** לאבי הנערה, **פְּלוֹנִי, לֹא מָצָאתִי לְבִתְּךָ בְּתוּלִים**, לפי שזינתה קודם הנישואין. **אִם יֵשׁ** לבעל **עֵדִים שֶׁזִּינְּתָה תַּחְתָּיו** – בעודה מאורסת לו, עליו לגרשה, **וְיֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה מָנֶה**, כדין כתובה של בעולה.

לפני שתביא הגמרא את המשך הברייתא, תמהה הגמרא: איך יתכן **שֶׁאִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁזִּינְּתָה תַּחְתָּיו יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה מָנֶה**, הלא **בַּת פְּקֻלָּה הִיא**, כדין נערה המאורסה שזינתה, וכל אשה שזינתה אין לה כתובה. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת הברייתא, **אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁזִּינְּתָה תַּחְתָּיו**, בעודה מאורסת, ענושה **בְּפְקֻלָּה**, אך אם יש עדים **שֶׁזִּינְּתָה מֵעַכְשָׁיו** – קודם האירוסין, **יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה מָנֶה**, כדין כתובה של בעולה, למרות שהוא נשאה על דעת שהיא בתולה.

ממשיכה הברייתא ואומרת: אם **נִמְצָא שֶׁשָּׁם רַע'** שהוציא עליה, **אֵינוֹ שָׁם רַע** – אינו נכון, שהוזמו העדים, **הוּא** – הבעל, **לוֹקֶה וְנוֹתֵן מֵאָה סֶלַע, בֵּין בָּעַל וּבֵין לֹא בָּעַל** את אשתו קודם שהוציא שם רע, ואין צריך שיטען כך רק לאחר שבעל והתברר לו שאינה בתולה, אלא די בכך שהביא עדים שזינתה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא נֶאֶמְרוּ** בתורה **דְּבָרִים הַלָּלוּ** – עונשים אלו **אֶלָּא כְּשֶׁבָּעַל**.

מקשה הגמרא: **בְּשֶׁלָּמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב**, הסובר שהפרשה מדברת רק כשבא עליה קודם הוצאת שם רע, **חַיְּינוּ דִּכְתִיב** (דברים כב יג) **'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ'**, וכן נאמר (שם כב יד) **'אֶת הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים'**, שמשמעות הפסוק שבא עליה ובעלה, ומתוך כך הוציא עליה שם רע. **אֶלָּא לְרַבָּנָן**, הסוברים שהפרשה מדברת גם באופן שלא בא עליה, **מַאי** – מה ביאור הפסוקים **'וּבָא אֵלֶיהָ'**, **'וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ'**.

מתרצת הגמרא: **'וּבָא אֵלֶיהָ'**, היינו שהבעל בא עליה **בַּעֲלִילוֹת**, לומר שזינתה. ומה שאמר הבעל **'וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ'**, היינו **בְּדִבְרִים** – דברתי עמה כדי לברר אם זינתה.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **בְּשֶׁלָּמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב**, **חַיְּינוּ דִּכְתִיב** (שם כב יז) **'לֹא מָצָאתִי לְבִתֵּךְ בְּתוּלִים'**, שהמשמעות היא שמתוך שבא עליה נודע לו שאין לה בתולים, **אֶלָּא לְרַבָּנָן**, שפרשה זו עוסקת אף כשלא בא עליה כלל, **מַאי 'לֹא מָצָאתִי לְבִתֵּךְ בְּתוּלִים'**. מתרצת הגמרא: כוונת הבעל לאמר, **לֹא מָצָאתִי לְבִתֵּךְ כְּשֵׁרֵי בְּתוּלִים** – לא מצאתי עדים שיכשירו את בתך להיות בתולה, על ידי שיזימו או יכחישו את העדים הללו שמעידים שזינתה.

עוד מקשה הגמרא: **בְּשֶׁלָּמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב**, **חַיְּינוּ דִּכְתִיב** שאומר אבי הנערה **'וְאִלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי'** (שם), שמשמעות הפסוק שהוא מראה את דם הבתולים שעל השמלה. **אֶלָּא לְרַבָּנָן, מַאי 'וְאִלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי'**, הרי לדעתם הפרשה מדברת גם אם לא בעל כלל. מתרצת הגמרא: **וְאִלֶּה כְּשֵׁרֵי בְּתוּלֵי בִתִּי** – אבי הנערה אומר לבית דין, הבאתי עדים שמזימים את עדי הבעל, ומכשירים את בתי להיות בתולה.

עוד מקשה הגמרא: **בְּשֶׁלָּמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב**, **חַיְּינוּ דִּכְתִיב** (שם) **'וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר'**, שאבי הנערה ואמה פורשים את שמלת בתם לפני זקני העיר כדי להוכיח שמצוי עליה דם בתולים והבעל העליל עליה שקר, **אֶלָּא לְרַבָּנָן, מַאי 'וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה'**. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, פָּרְשׂוּ מַה שֶּׁשָּׁם לָהּ** – מבררים את אמיתות העלילה שהוציא עליה, **כְּדִתַנְיָא 'וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה'**, **מְלַמֵּד שֶׁבָּאִין לבית דין עֵדִים שֶׁל זֶה וְעֵדִים שֶׁל זֶה** – עדי הבעל ועדי האב, **וּבוֹרְרִין אֶת הַדָּבָר** – ומבררים את העדויות היטב על ידי דרישה וחקירה, עד שיוצאת האמת ברורה **כְּשִׁמְלָה חֲדָשָׁה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, דְּבָרִים בְּכָתְבָן** ואין כאן משל ומליצה, **אלא שִׂמְלָה מַמָּשׁ**, ופורשים לפני בית דין את השמלה להראות לבית דין שיש עליה דם בתולים ולא זינתה.

הגמרא מביאה תנאי נוסף, שבלעדיו לא יענש הבעל לפי רבי אליעזר בן יעקב: **שָׁלַח רַבִּי יִצְחָק בַּר רַב יַעֲקֹב בַּר גִּיּוֹרֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אַף עַל גַּב שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ**, בענין חיובי עונשים על איסורי עריות, **שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין בִּיאָה כְּדַרְכָּהּ לְבִיאָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ**, אלא ביאה שלא כדרכה חשובה ביאה, בין **לְמַכּוֹת** – מלקות, **וּבין לְעוֹנְשִׁין** של מיתה, **אֲבָל** בעונש **מוֹצִיא שֵׁם רַע, חִלֵּק הכתוב, וְאֵינוֹ חַיָּיב** מלקות ומאה כסף, **עַד שֶׁיִּבְעוֹל** [אפילו] **שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְיוֹצִיא שֵׁם רַע** ולעז על האשה שזינתה ונבעלה **כְּדַרְכָּהּ**, כיון שרק על ביאה כזו ניתן לטעון **'לֹא מָצָאתִי לְבִתֵּךְ בְּתוּלִים'**.

מקשה הגמרא: **כְּמַאן** – לפי איזו שיטה נאמרה מימרא זו, **אִי כְּרַבָּנָן**, הלא לשיטתם **אַף עַל גַּב דְּלֹא בָּעַל כלל** נענש במלקות וממון. **וְאִי כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב**,

הרי אִידִי וְאִידִי – גם ביאת הבעל וגם ביאת הזנות, כְּדַרְכָּהּ בְּעָנְן – צריך שיהיו כדרכה, שהרי אם זינתה שלא כדרכה, לא איבדה בתוליה, ואילו הבעל טוען 'לא מָצָאתִי לְבְתוּלֵךְ'. ואם ביאת הבעל היתה שלא כדרכה, מנין לו שאין לה בתולים. מתרצת הגמרא: אֶלָּא מימרא זו נאמרה כשיטת רבי אליעזר בן יעקב, וכפי שֶׁשָּׁלַח רַב כַּהֲנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב מלקות וממון עַד שֶׁיִּבְעוֹל כְּדַרְכָּהּ, וְיוֹצִיא שֵׁם רַע שזינתה כְּדַרְכָּהּ.

משנה

בתחילת הפרק (מב.) שנינו שמעשה ידיה ומציאתה של בת שייכים לאביה. משנתינו ממשיכה לבאר את זכויות האב בבתו, וכן את זכויות הבעל באשתו: הָאָב וְזַכַּאי בְּבִתּוֹ הקטנה או הנערה, בְּקִדּוּשֶׁיהָ בְּכֶסֶף – שכסף קידושיה שלו. ובקידושיה בְּשָׁטָר, שאם קיבל שטר קידושין עליה, הרי היא מקודשת, וּבקידושיה בְּבִיאָה, שיכול למוסרה למי שירצה, להתקדש בביאה. וְזַכַּאי בְּמְצִיאָתָהּ – מציאה שמצאה, וּבְמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ – במלאכה שעשתה. וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ – שיכול האב להפר את נדריה. וְכֵן מְקַבֵּל אֶת גִּיטָּהּ מיד בעלה, אם רצה לגרשה בעודה ארוסה. מביאה המשנה זכות ממון שאינה שייכת לאב: וְאֵינוֹ אוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֶּיהָ – אם ירשה בתו נכסים מבית אמה, אין האב זכאי בהם ולא בפירותיהם.

המשנה מפרטת את זכויות הבעל באשתו: נִשֵּׂאת הבת, זוכה הבעל בזכויות שהיו לאב, במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, ובדבר זה יָתֵר עָלָיו הַבַּעַל – זכות הבעל מרובה משל האב, שֶׁאוֹכֵל פֵּרוֹת בְּחַיֶּיהָ של אשתו מנכסים שנפלו לה בירושה. ומביאה המשנה את חובות הבעל לאשתו: וְחַיָּיב הבעל בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ, וּבְכִסּוּיָהּ – לפדותה, אם נשבית, וְכֵן בִּקְבוּרָתָהּ, כשמתה בחייו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שמתה אשתו, לֹא יִפְחוֹת מֵלהביא שְׁנֵי חֲלִילִין, וּמְקוֹנֶנֶת לצורך הספידה.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: 'האב זכאי בבתו בקידושיה בְּכֶסֶף'. שואלת הגמרא: מָנָלָן – מנין לנו שכסף הקידושין לאביה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר קְרָא לגבי אמה עבריה שיוצאת מרשות האדון כשהביאה סימני נערות (שמות כא יא) 'וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף' – שאינה צריכה לשלם לאדון כסף עבור יציאתה, ויש לדרוש, אֵין זכות בֶּכֶסֶף לְאָדוֹן זֶה, שיוצאת ממנו, וְיֵשׁ זכות בכסף לְאָדוֹן אַחֵר, וּמַנּוּ – ומי הוא אותו 'אדון אחר', זה אָבִיהָ, שיש לו זכות בכסף קידושיה.

דוחה הגמרא: וְאִימָּא שכסף זה הוא לְיַדָּהּ – לבת עצמה, והפסוק מלמד רק שאין כסף ביציאה זו, שיוצאת מרשות האדון, אבל יש כסף ביציאה אחרת, והיינו כשיוצאת מרשות אביה להתקדש, שיש כסף קידושין, אך יתכן שהוא שלה.

מבארת הגמרא באופן אחר מנין שהאב זכאי בקידושי כסף של בתו: הַשְׁתָּא – עתה, הרי בקטנותה ובנערותה הדין הוא שאָבִיהָ מְקַבֵּל את קִידּוּשֶׁיהָ ומקדשה למי שירצה, דִּכְתִיב (דברים כב טז) 'אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה', וכי יתכן דְּאִיהִי שְׁקָלָא כֶּסֶף – שהבת נוטלת את כסף הקידושין לעצמה, והרי לא מסתבר שבחנם זיכתה לו התורה את קבלת קידושיה.

דוחה הגמרא גם ראיה זו: וְאִימָּא – ועדיין יש לומר ולדחות, שמה שאמרה התורה 'את בתי נתתי', שביד האב ליתנה למי שירצה, הָנֵי מִילֵּי – דבר זה נאמר רק בְּקַטָּנָה, דְּלֵית לָהּ יָד – שאין לה אפשרות לקדש את עצמה, שהרי אין לה דעת, ולכן זיכתה התורה לאב שיוכל לקדשה, אֲבָל נַעֲרָה, דְּאִית לָהּ יָד – שיש לה אפשרות לקדש את עצמה, שהרי היא בגדולה לכל דבר, שמקחה מקח וממכרה ממכר, שמא נאמר דְּאִיהִי תְּקַדֵּשׁ נַפְשָׁהּ, וְאִיהִי תִּשְׁקוֹל כֶּסֶף – שהיא תקדש את עצמה וגם תיטול את כסף הקידושין לעצמה.

הגמרא מנסה ללמוד דין זה מפסוק אחר: אָמַר קְרָא לגבי הפרת נדרים (במדבר ל יז) 'בִּנְעָרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ', ויש לדרוש מפסוק זה שכָּל שֶׁכֵּן הבא בזמן נְעוּרִים, לְאָבִיהָ הוא.

דוחה הגמרא גם לימוד זה: וְאֶלָּא – לפי לימוד זה, יש להקשות, הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מִנַּיִן שֶׁמַּעֲשֶׂה הַבַּת שייך לְאָבִיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ז) 'וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה', ויש לדרוש מייתור המילה 'לְאָמָה', מָה אָמָה מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ שייכים לְרַבָּהּ – לאדון שלה, אַף בַּת, מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְאָבִיהָ, וקשה, לָמָּה לִי לימוד זה, תֵּיפּוֹק לֵיהּ – יש ללמוד זאת מִ'בִּנְעוּרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ', שכל שבח נעורים לאביה, ובכלל זה מעשי ידיה. אֶלָּא הטעם שאין לומדים כן, משום דַּהֲהוּא – פסוק זה, 'בנעוריה בית אביה', בְּהָפָרַת נְדָרִים הוּא דְּכְתִיב, ומלמד את גוף הדין שהאב מפר את נדרי בתו הנערה, משום שהיא ברשותו לענין הפרת נדרים.

מוסיפה הגמרא ואומרת: וְכִי תֵּימָא נִילַף מִינָּהּ – ואם תאמר שאמנם הפסוק 'בנעוריה בית אביה' עצמו נאמר בהפרת נדרים, אך נלמד ממנו שאף בכסף קידושיה שייך לאב. אין לומר כן, שהרי מָמוֹנָא מֵאִיסּוּרָא לֹא נִילַפְנַן – אין ללמוד דיני ממונות מאיסורים, ואף שלגבי איסור נדר יש לאב זכות להפירו, אין ללמוד מכך שאף ממון הקידושין שייך לו.

הגמרא מנסה ללמוד ממקומות אחרים שבכסף הקידושין של הנערה שייך לאביה: וְכִי תֵּימָא נִילַף מִקִּנְיָנָא – נלמד שהאב זוכה בכסף קידושיה מהאמור בתורה לגבי אונס ומפתה, שנותן את הקנס לאבי הנערה. דוחה הגמרא: מָמוֹנָא מִקִּנְיָנָא לֹא נִילַפְנַן – אי אפשר ללמוד את דין כסף הקידושין, שזו זכות ממון, מחיוב קנס, כיון שדין קנס הוא חידוש של התורה שחייבים לשלמו, ואין ללמוד ממנו דינים אחרים.

ממשיכה הגמרא ושואלת: וְכִי תֵּימָא נִילַף מִתשלומי בּוֹשֶׁת וּפְגָם שמשלם האונס והמפתה, שהם תשלומי 'ממון', ואף על פי כן הם שייכים לאב, כמבואר לעיל (מג:). דוחה הגמרא: שַׁאנִי – שונה הוא דינם של בּוֹשֶׁת וּפְגָם, דְּאָבִיהָ נַמִּי שַׁייְכָא בֵּיהּ – כיון שיש לאב שייכות לתשלומים אלו, שהרי יכול לבייש ולפגום את בתו באותו בושת שביישה האונס, על ידי שימסרנה האב לביאת קידושין למנוול ומוכה שחין, ויטול על כך שכר, והאונס או המפתה הפסידו, שמתוך שזילזל אותה לא ירצו בני אדם לקדשה, ולכך משלם ממון זה לאביה, ואין מכאן ראיה שאף בכסף קידושיה שלו.

אחר שדחתה הגמרא את אפשרויות הלימוד מפסוקים אחרים, חוזרת הגמרא ללימוד הראשון, שלומדים כן מדרשת הפסוק 'ויצאה חנם אין כסף', שאין כסף לאדון בשעה שיוצאת ממנו בסימני נערות, אבל יש כסף לאב בשעה שהבת יוצאת מרשותו על ידי קידושין, ואמנם לעיל הקשינו על כך שמא כוונת הפסוק רק להשמיענו שמתקדשת בכסף, אך מנין שהכסף ניתן לאביה. אֶלָּא, הלימוד שכסף הקידושין ניתן לאב הוא מסברא, מִסְתַּבְרָא, דְּכִי מְמַעֲט רַחֲמָנָא יְצִיאָה דִּכְוָותָהּ קָא מְמַעֵט – מסתבר לומר שכאשר מיעטה התורה את יציאת הבת מרשות האב בקידושין, מכלל יציאתה מרשות האדון, שמדובר ב'יציאות' דומות זו לזו, וכשם שלגבי יציאת האדון המיעוט הוא שאין כסף למי שהיא יוצאת ממנו, והיינו האדון, כך לגבי יציאתה מרשות האב, הריבוי הוא שיש כסף למי שהיא יוצאת ממנו, והיינו לאב.

שואלת הגמרא: איך אפשר לדמות את היציאות זו לזו, וְהָא לֹא דָּמְיָא הָא יְצִיאָה לְהָא יְצִיאָה – והרי אין יציאת הבת בקידושין דומה ליציאת האמה בסימנים, דִּתְהֵם, לְגַבֵּי אָדוֹן, נַפְקָא לָהּ מֵרְשׁוּתֵיהּ – יוצאת האמה מרשותו לְגַמְרֵי על ידי סימנים, אבל בִּיצִיאָה דְּאַב על ידי קידושין, אין זה יציאה גמורה, שהרי אַבַּתִּי מְחַפְּרָא – עדיין היא חסירה מְסֵירָה לְחוּפָּה כדי להוציאה מרשותו לגמרי, שכל זמן שלא נמסרה לחופה לשם נישואין עדיין היא ברשותו לגבי ירושתה

המשך בעמוד קמה

ומעשה ידיה. משיבה הגמרא: **מַהֲפֶּרֶת נְדָרִים מִיהָא נָפְקָא לָהּ מֵרְשׁוּתֵיהּ** – מכל מקום לגבי הפרת נדרים יוצאת הבת מרשות האב כשהתקדשה, קודם מסירה לחופה, שעד עתה היה האב מיפר את נדריה לבדו, ואחר הקידושין הוא מיפר יחד עם הבעל, דִּתְנַן (נדרים סה:) נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה אָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפֵירִין לָהּ נְדָרֶיהָ, ואין הנדר מופר עד שיפרו שניהם, ונמצא שיש בקידושין אלו 'יציאה' מרשות האב, וניתן לדמות זאת ליציאה מרשות האדון.

* * *

שנינו במשנה: 'האב זכאי בבתו בקידושיה בכסף בִּשְׁטָר וּבִיאָה'.

מבררת הגמרא: **מָנָא לָן** – מנין לנו שהאב זכאי בקידושיה בשטר ובביאה. מבארת הגמרא: **אָמַר קְרָא** בענין אשה שהתגרשה מבעלה הראשון, 'וְהָלְכָה וְהָיְתָה **לְאִישׁ אַחֵר**' (דברים כד ב), **וְאִיתְּקוּשׁ חֲוָויוֹת לְחֲדָדֵי** – הוקשו כל אופני הקידושין זה לזה, שהרי 'וְהָיְתָה' זו לשון הויה וקידושין, וכלולים בלשון זו כל אופני הקידושין, וכשם שלענין קידושי כסף היא ברשות אביה, כמבואר לעיל, אף לענין קידושי שטר או ביאה היא ברשותו.

* * *

שנינו במשנה: 'זַכַּאי בְּמְצִיאָתָהּ'.